

УДК 65.016.7

ЕКОТУРИЗМ НА ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ ЗАКАРПАТТЯ ТА СТРАТЕГІЯ ЙОГО РОЗВИТКУ

Карпюк Ф.В.

У роботі на основі оцінки рекреаційного потенціалу заповідних територій Закарпаття проведено аналіз принципів та висвітлюється стратегія його розвитку у регіоні. Автором розкрито суть поняття екотуризму, висвітлено основні проблеми та перспективи для його розвитку у туристичній галузі Закарпаття.

Ключові слова: *екологічний туризм (екотуризм), зелений туризм, сільський туризм, adventure travel, економічна ефективність, рекреаційним потенціалом, природні ресурси, антропогенне навантаження, природно-заповідний фонд, туристичні маршрути, пішохідний туризм, кінний, водний туризм, велотуризм, культурно-історична спадщина, екокультура.*

ВСТУП

Екотуризм – це порівняно новий вид туризму, якому у світі сьогодні приділяється все більше уваги. Актуальність теми полягає у тому, що екологічний туризм стрімко розвивається і набуває популярності у багатьох країнах світу. Головним завданням і мотивацією для екологічного туризму є вивчення дикої природи, перебування в природному середовищі без порушення її цілісності.

Термін «екологічний туризм» в Європі з'явився ще в середині минулого століття. Вперше він був офіційно використаний на одній з конференцій мексиканським екологом Ектором Себальоса-Ласкурайном (ісп. Hector Seballos-Lascurain) в першій половині 80-х років ХХ ст. За чверть століття фахівці так і не прийшли до єдиної думки що таке екологічний туризм, називаючи одне і те ж явище то екотуризмом, то природним, то зеленим, то м'яким і т.д., і навіть відносячи його до одного з його проявів adventure travel [1]. На сьогоднішній день міжнародні

організації пропонують декілька визначень цього терміну, основні з яких:

Екотуризм - туризм, що включає подорожі в місця з відносно незайманою природою, з метою отримати уявлення про природні та культурно-етнографічні особливості даної місцевості, який не порушує при цьому цілісності екосистем і створює такі економічні умови, при яких охорона природи і природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення (Всесвітній фонд дикої природи (World Wide Fund for Nature)).

Екологічний туризм або екотуризм - подорож з відповідальністю перед навколишнім середовищем по відношенню до непорушених природних територій з метою вивчення та насолоди природою і культурними пам'ятками, що сприяє охороні природи, надає "м'який" вплив на навколишнє середовище, забезпечує активну соціально-економічну участь місцевих жителів і отримання ними переваг від цієї діяльності (Міжнародний Союз охорони природи (Union internationale pour la conservation de la nature, IUCN)).

Екотуризм - це відповідальна подорож у природні території, яка сприяє охороні природи і покращує добробут місцевого населення (Товариство екотуризму (The Ecotourism Society)).

Карпюк Фіалка Василівна, старший викладач кафедри туризму географічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», роб. тел. 64-06-89, e-mail: viola.vv@gmail.com

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На перше місце екотуризм ставить охорону природи і культури та екологічне просвітництво як туристів так і місцевих жителів. Такі явища як глобалізація та стрімке зростання економіки роблять руйнівний вплив не тільки на дику природу, але й культуру місцевого населення. Тому охорони потребують не тільки тварини і рослини, а й унікальна культура і звичаї місцевого населення. Тому важливе місце в ідеології екотуризму займає екологічна освіта і створення економічної зацікавленості у збереженні навколишнього середовища в незайманому вигляді. Туроператори, що надають екологічні тури, в першу чергу зацікавлені у збереженні унікальності природи та культури регіону, і якщо такий же інтерес буде виявлятися у місцевих жителів і туристів, екотуризм досягає своїх цілей. Важливе значення має розуміння наступних принципів екотуризму:

- Екологічна освіта туристів і місцевих жителів
- Сприяння в охороні природи та місцевого соціокультурного середовища.
- Знайомство з живою природою, з місцевими звичаями і культурою.
- Зведення до мінімуму негативних впливів екологічного і соціально-культурного характеру на природу та культуру відвідуваних місць
- Зведення до мінімуму негативних наслідків екологічного і соціально-культурного характеру, підтримання екологічної стійкості середовища.
- Участь місцевих жителів і отримання ними доходів від туристичної діяльності, що створює для них економічні стимули до охорони природи.
- Економічна ефективність та внесок у стійкий розвиток відвідуваних регіонів.

Серед європейських країн активно розвивають екологічний туризм та пропонують екологічні тури Італія, Іспанія, і Франція.

На Закарпатті екологічний напрям туризму почав розвиватися порівняно недавно і прогресує зараз з кожним роком. І це не дивно, так як відпочинок в екологічно чистій місцевості дає змогу туристам відпочити від метушні великих міст, забути про свої щоденні клопоти та оздоровитись цілющими джерельними водами і чистим повітрям лісних карпатських гір. Крім того, під час такого відпочинку туристи мають змогу краще пізнати культуру та історію Закарпатського краю, відвідати унікальні пам'ятки дерев'яної архітектури та об'єкти, пов'язані з народними промислами – ткацтвом, вишиванням, гончарством, лозоплетінням, різьбленням по дереву тощо.

За визначенням вітчизняних теоретиків, екотуризм – це науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де передбачено відповідні обмеження щодо навантажень на територію та регламентовано види розважального відпочинку [2]. Туристи повинні відпочивати так, щоб не відчувався їхній вплив на ті

екосистеми, в яких вони перебувають, або хоча б, принаймні, не погіршувати екологічний стан конкретного природного середовища. Екотуризм максимально позитивно впливає на здоров'я і самопочуття відпочиваючих, сприяє збереженню цілісності природного середовища, надходженню до місцевих бюджетів, є важливим чинником екологічного виховання та ефективним засобом попередження екологічних лих від антропогенного навантаження, що є дуже актуальним для Закарпаття. Найбільшою популярністю екотуризм користується в молодій і активній частини населення, які прагнуть побачити нові цікаві місця і при цьому не потратити багато грошей. Хоча останнім часом до їх числа приєднуються і люди старшого віку, що бажають відновити свої сили природним шляхом.

Екотуризм є одним з пріоритетних напрямів розвитку туризму в області. Суть стратегії його розвитку полягає у збереженні чудової самобутньої природи, вивченні процесів, які відбуваються навколо людини в природі, захисті природно-заповідного фонду у поєднанні з пішохідним, кінним, водним, вело- та іншими видами туризму, підвищенні екокультури туристів, які відвідують Карпати [3]. Адже, гори Карпати займають 70% території Закарпатської області. Значна частина цієї площі (13,4%) – це територія природно-заповідного фонду, об'єкти якого є базовими для організації екотуризму. На території області обліковано 450 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 172,2 тис.га, з них загальнодержавного значення – 34 об'єкти загальною площею 154,6 тис. га, місцевого значення – 416 об'єктів загальною площею 17,6 тис. га [4]. Найбільші серед них: Карпатський біосферний заповідник, Ужанський національний природний парк та національний природний парк "Синевир, які є центрами розвитку й популяризації екотуризму на території Закарпаття. З метою ознайомлення туристів із природними екосистемами, геологічними та геоморфологічними пам'ятками, на заповідних територіях прокладена мережа екотуристичних маршрутів, які мають вихід на сільські садиби і тісно пов'язані з сільським зеленим туризмом.

Зокрема, щорічно Карпатський біосферний заповідник відвідують в середньому близько 100 тисяч організованих туристів. Найцікавіші маршрути заповідника включають все ландшафтне різноманіття Закарпаття — від річкових долин з м'яким кліматом до гірських хребтів, на яких деколи навіть влітку не тане сніг. Візитною карткою є найвища вершина України – гора Говерла, яка піднімається над рівнем моря на 2061 м. Щороку цю вершину відвідує тисячі туристів як з України так і з країн-сусідів [5]. Альпійський рельєф Марамороського масиву більше ніде не представлений на території Українських Карпат, а гора Драгобрат є ідеальним місцем для активного відпочинку. Серед Хустсько–Солотвинської долини на стародавній терасі річки Тиси знаходиться одна з перлин Закарпаття – знаменита “Долина нарцисів”, на якій охороняється останній в Європі рівнинний осередок нарцису вузьколистого. У травні земля покривається

суцільним золотисто-білим квітковим килимом і щоб поглянути на це надзвичайне видовище, сюди щорік приїжджають туристи не тільки з України, а й зі всієї Європи. Особлива гордість українських Карпат — вікові букові праліси. Українсько-словацька номінація „Букові праліси Карпат”, що розташована на території Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного природного парку, занесена до переліку об’єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.

Ужанський національний природний парк входить до складу єдиного в світі трилатерального заповідника “Східні Карпати” який розташований на території трьох держав: України, Словаччини та Польщі. Це перший в Україні транскордонний заповідний масив, який Комісія ЮНЕСКО „Людина і біосфера” внесла у 1999 році у Світову мережу біосферних резерватів. Маршрути парку включають Буківську полонину, Боржавсько-Бещадський, вулканічні та полонинські Карпати, урочища Чорні Млаки та Парашинські, гори Явірник, Черемха, Плішка, Кременець. Завдяки своєрідності природних ландшафтів, унікальності пралісових екосистем, багатству флори і фауни, визначним пам’яткам культурно-історичної спадщини, парк вносить великий вклад у розвиток екотуризму. На території парку знаходиться цілий ряд пам’яток неживої природи. Зокрема, біля села Княгиня є карстові печери, а також знаходиться місце падіння найбільшого в Європі Княгинянського метеориту, уламки якого зберігаються в музеях Відня, Москви та інших міст світу [6].

Найкоштовнішим природним скарбом Національного природного парку “Синевир” є

Синевирське озеро, яке вибрано одним із семи природних чудес України і є однією з візитних карток Українських Карпат. Також на території знаходиться єдиний у Європі Музей лісу і сплаву, споруджений на Чорній Ріці за проектом австрійського інженера Клаузе у середині XIX століття. Екологічні маршрути, які розроблені на території парку, по можливості охоплюють все ландшафтне різноманіття, пам’ятники архітектури, культури та природи: водопад Шипіт, оз. Синевир та Озірце, торф’яні болота Глуханя та Замшатка, дерев’яні церкви XIX століття в селах Пилипець, Негровець та Колочава, єдиний у Європі Музей лісу і сплаву, Музей чеського письменника І. Ольбрахта у с. Колочава [7].

ВИСНОВКИ

Таким чином можна зробити висновок, що екологічний туризм характеризується стрімким розвитком в області. Його значення підкреслюється зокрема екопросвітницьким та рекреаційним потенціалом. Завдання перед державою та керівництвом області полягає у тому, щоб якнайбільш раціонально і ефективно використовувати природно-заповідні території у туристичній галузі, за умов дотримання принципових основ розвитку екотуризму, посилити контроль за дотриманням заповідного режиму, підвищувати екологічну культуру відвідувачів заповідників, працювати над розробкою нових туристичних маршрутів та покращити роботу туристичних інформаційних центрів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hall C.M. The Geography of Tourism and Recreation. Environment, place and space / C.M. Hall and S.J. Page. - London, New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2006. – p. 283-284.
2. Сільський туризм - що це таке [Електронний ресурс] / Чернівецька обласна державна адміністрація. – Режим доступу: http://www.bucoda.cv.ua/tour/1/2_1.html
3. Розпорядження Закарпатської облдержадміністрації “Про стратегію розвитку екологічного туризму та еколого-освітньої діяльності на території Закарпатської області” №83 від 28 лютого 2007.
4. Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Закарпатській області. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Закарпатській області за 2009 рік.
5. Карпатський біосферний заповідник. Туристична привабливість Карпатського біосферного заповідника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cbr.nature.org.ua/ecotur_u.htm
6. Ужанський національний природний парк. Загальна інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unpp.com.ua/>
7. Національний природний парк “Синевир”. Загальна інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://synevir.karpat.org>